

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS BESLUT

Mål nr
6499-15

meddelat i Stockholm den 20 juni 2016

KLAGANDE

AA

Ombud: Advokat Jannica Jansdotter
Advoca Advokatbyrå AB
Sätervägen 143
776 93 Hedemora

MOTPART

Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Sundsvalls dom den 10 november 2015 i mål nr 2438-15

SAKEN

Byte av offentligt biträde

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta förvaltningsdomstolen avskriver målet.

Högsta förvaltningsdomstolen avslår Jannica Jansdotters ersättningsyrkande.

Dok.Id 172056

Postadress
Box 2293
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls torg 13

Telefon
08-561 676 00

E-post:
hogstaforvaltningsdomstolen@dom.se

Telefax
08-561 678 20

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-16:30

BAKGRUND

Ordföranden i socialnämnden beslutade den 28 oktober 2015 att omedelbart omhänderta AA med stöd av 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Beslutet underställdes förvaltningsrättens prövning den 29 oktober 2015. Förvaltningsrätten försökte kontakta AA för att fråga om han hade något önskemål om offentligt biträde, men lyckades inte nå honom.

Förvaltningsrätten förordnade advokaten Weine Daniels som offentligt biträde den 29 oktober 2015. Det omedelbara omhändertagandet av AA verkställdes samma dag. Det underställda beslutet fastställdes av förvaltningsrätten den 2 november 2015.

AA kom den 5 november 2015 in med en begäran om byte av offentligt biträde och yrkade att advokaten Jannica Jansdotter skulle utses till offentligt biträde. Han uppgav att han haft henne som advokat i flera år, att hon vid tidpunkten biträdde honom som offentlig försvarare och även målsägandebiträde samt att hon var väl insatt i hans situation. Han anförde vidare att han inte hade haft någon kontakt med Weine Daniels.

Förvaltningsrätten avslog begäran om biträdesbyte den 6 november 2015. Beslutet motiverades med att de skäl som AA uppgett för biträdesbyte inte utgjorde sådana särskilda skäl som avses i rättshjälpslagen.

AA överklagade beslutet till kammarrätten, som gjorde samma bedömning som förvaltningsrätten och avslog överklagandet.

Förvaltningsrätten biföll därefter socialnämndens ansökan om att AA skulle beredas vård med stöd av 4 § LVM. Kammarrätten avslog AAs överklagande i fråga om beredande av vård. Domen har vunnit laga kraft.

YRKANDEN M.M.

AA yrkar att det förordnade offentliga biträdet ska entledigas och att Jannica Jansdotter ska förordnas i stället. Han anför i huvudsak följande.

När han fick kännedom om förordnandet av offentligt biträde kontaktade han utan dröjsmål förvaltningsrätten med en begäran om biträdesbyte. Det är processekonomiskt fördelaktigt att utse ett offentligt biträde som redan har kunskaper om den enskilde. Jannica Jansdotter biträder och har biträtt honom i flera år i olika processer vid allmän domstol och hon känner väl till honom och hans personliga förhållanden. Frågan om förtroende är ytterst viktig och den enskilde bör som huvudregel själv få välja biträde i ärenden som rör frihetsberövande och tvångsvård. Han saknar förtroende för det förordnade biträdet.

Justitiekanslern anför i yttrande i huvudsak följande.

Det går inte att, utifrån det underlag som finns i målet, dra slutsatsen att det offentliga biträdet har skött sitt uppdrag på ett otillfredsställande sätt. Frågan är därför om det finns andra skäl för att AA ska få byta biträde. Det saknas anledning att ifrågasätta de uppgifter som AA lämnat angående Jannica Jansdotters pågående uppdrag som offentlig försvarare och målsägandebiträde för honom samt deras nuvarande och pågående kontakter med anledning av hans missbruksproblematik. Hans begäran om byte av biträde kom in sju dagar efter att det omedelbara omhändertagandet verkställdes. Förvaltningsrätten hade vid denna tidpunkt visserligen inte kännedom om hur mycket arbete det förordnade biträdet lagt ned, men det borde med hänsyn till omständigheterna ha framgått att några större biträdeskostnader inte hade hunnit uppstå. Det talar för att det skulle ha varit ett mindre kostsamt alternativ att då tillåta ett byte av offentligt biträde.

Mål nr
6499-15

Sveriges advokatsamfund har beretts tillfälle att yttra sig och anför bl.a. följande.

Det har inte framkommit något som tyder på att Weine Daniels agerat felaktigt eller försumligt vid utförande av sitt uppdrag som offentligt biträde för AA. Jannica Jansdotter har varit AAs advokat i flera år och hon känner honom väl. I ärenden enligt lagen om vård av missbrukare måste det anses särskilt angeläget att ett förtroendefullt förhållande råder mellan klienten och biträdet. Därtill måste Jannica Jansdotters kännedom om AA rimligen kunna medföra processekonomiska fördelar. Vid en helhetsbedömning måste det anses föreligga sådana särskilda skäl som krävs för att byte av offentligt biträde ska medges.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Vad målet gäller

Frågan i målet är hur rätten att fritt välja rättsligt biträde bör iakttas när den enskilde begär att till offentligt biträde ska förordnas en annan lämplig person än den domstolen förordnat och den enskilde själv inte har valt.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 42 § LVM ska i mål angående beredande av vård eller omedelbart omhändertagande offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Enligt 5 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde ska bestämmelserna i 26 § rättshjälpslagen (1996:1619) om förordnande och byte av rättshjälpsbiträde tillämpas i fråga om offentligt biträde.

Mål nr
6499-15

Av hänvisningen till 26 § rättshjälpslagen följer att en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget får förordnas som offentligt biträde. Har en part själv föreslagit någon som är lämplig, ska denne förordnas, om det inte finns särskilda skäl mot det. Byte av biträde får ske efter särskilt tillstånd och bara om det finns särskilda skäl.

Av förarbetena till lagen om offentligt biträde och 26 § rättshjälpslagen framgår att vid bedömningen av om ett byte av offentligt biträde ska tillåtas bör en helhetsbedömning göras i varje enskilt fall. Om det uppstått djupgående motsättningar mellan biträdet och den rättssökande bör detta tillmätas stor betydelse, även om orsakerna till motsättningarna måste beaktas. Skälen mot ett biträdesbyte väger tyngre ju mer kostnaderna därigenom skulle öka. I vissa fall kan det vara ett mindre kostsamt alternativ att tillåta ett byte än att låta det tidigare biträdet kvarstå mot klientens önskan. Det bör åligga den enskilde att visa att det föreligger särskilda skäl för byte av biträde (prop. 1996/97:9 s. 156 f. och s. 227).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

AA har här uppgett att han saknar förtroende för sitt offentliga biträde och att de, vid tidpunkten för ansökan om biträdesbyte, inte hade haft någon kontakt. Han har dock varken gjort gällande att det skulle ha förelegat några djupgående motsättningar mellan honom och Weine Daniels eller att denne misskött sitt uppdrag. Enbart AAs påstående att han saknar förtroende för det offentliga biträde som förordnats för honom kan inte anses utgöra särskilda skäl för byte.

Till stöd för sin begäran har AA vidare anfört att han vill byta till en advokat som har mycket god kännedom om hans personliga förhållanden, som han har stort förtroende för och som har företrätt och företräder honom vid processer i allmän domstol.

Mål nr
6499-15

Rätten att fritt välja rättsligt biträde och att ett förtroendefullt förhållande råder mellan huvudman och biträde är av central betydelse i ett rättssamhälle. Denna rätt bör kunna inskränkas bara om det finns starka skäl för det. Detta synsätt betonades också i förarbetena till nu gällande reglering av förordnanden av rättsliga biträden (se prop. 2008/09:232 s. 17).

I t.ex. mål om tvångsvård är det inte alltid möjligt att få kontakt med den enskilde innan ett offentligt biträde förordnas. Det innebär att rätten måste förordna ett biträde som den enskilde inte själv har valt. Det fria biträdesvalet kommer då att aktualiseras först om den enskilde begär att få byta biträde.

En begäran om biträdesbyte kan grundas på att den enskilde av något skäl hyser särskilt förtroende för den person som han vill ska biträda honom. Om en sådan begäran ges in i nära anslutning till att det av rätten förordnade offentliga biträdet tillträtt sitt uppdrag och några betydande biträdeskostnader då rimligen ännu inte kunnat uppstå, bör förtroendeaspekten tillmätas en avgörande betydelse.

I detta fall kom AAs begäran att få byta det offentliga biträdet in en vecka efter att Weine Daniels förordnats. Domstolen borde då kunnat utgå ifrån att det förordnade biträdet inte i någon större utsträckning hade hunnit arbeta med målet och att förordnandet inte orsakat några betydande kostnader. Eftersom Jannica Jansdotter uppgetts vara väl insatt i AAs förhållanden sedan tidigare kunde domstolen också utgå ifrån att ett byte inte kunde förväntas medföra annat än en begränsad ökning av biträdeskostnaderna.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till det särskilda förtroende som AA hyste för Jannica Jansdotter får det anses ha funnits särskilda skäl för byte av offentligt biträde. Förvaltningsrätten borde därför ha entledigat Weine Daniels och i stället förordnat Jannica Jansdotter som offentligt biträde för AA.

Kammarrätten har i dom den 21 mars 2016 slutligt avgjort frågan om tvångsvård. Domen har vunnit laga kraft. AA har därmed inte längre något behov av offentligt biträde. Målet ska därför skrivas av.

BESLUT

Mål nr
6499-15

Jannica Jansdotter har begärt ersättning för kostnader i målet. Då hon inte förordnats som offentligt biträde kan hon inte medges ersättning för kostnader. Yrkandet ska därför avslås.

I avgörandet har deltagit justitieråden Mats Melin, Karin Almgren, Eskil Nord, Mahmut Baran och Mari Andersson.

Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Norrman.

Förvaltningsrätten i Faluns beslut den 6 november 2015 i mål nr 4390-15